

O'ZBEKISTON OLIMLARINING ILMIY-AMALIY TADQIQOTLARI

ilmiy-nazariy, metodik
jurnal

№10(22)
2025

O‘ZBEKISTON OLIMLARINING ILMIY-AMALIY TADQIQOTLARI
ilmiy-nazariy, metodik jurnali

TAHRIRIYAT HAY’ATI:

Bosh muharrir:

Madraximova Feruza Ruzimbayevna
(p.f.d., dots.)

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Matyoqubov Hikmat Shuhratovich
(PhD., dots.)

Tahririyat a‘zolari:

D.N.Abdullayev – t.f.d. dots.
S.R.Davletov – t.f.d. prof.
S.M.Matkarimova – t.f.d. dots.
I.S.Abdullayev – i.f.d. prof.
B.Ruzmetov – i.f.d. prof.
J.X.Ataniyozov – i.f.d. prof.
R.M.Matkarimov – p.f.d. prof.
I.Saifnazarov – f.f.d. prof.
M.S.Xajiyeva – f.f.d. prof.
E.R.Ro‘ziyev - p.f.d. prof.
M.S.Salayeva - p.f.d. prof.
M.O.Atajanova - f.f.d.
S.U.Xodjaniyazov - p.f.d., dots.
D.T.Xudayberganov - i.f.d. dots.
S.T.Davlatova – t.f.d. dots.
U.I.Abdullayev – t.f.d. dots.
M.M.Matyakubova – t.f.n.dots.
D.Q.G‘oyipov – f.f.d. dots.
A.D.O‘rozboyev – f.f.d. dots.
B.B.Nurullayeva – ps.f.n. dots.
E.X.Zoyirov – f.f.d. dots.
O.E.Xayitov – ps.f.d. dots.
Q.P.Qobulov – ps.f.d. dots.
D.A.Urazboyeva – ps.f.d. dots.
X.R.Matyakubov – p.f.n.dots.
J.Q.Yusubov – PhD, dots.
X.X.Matyakubov – PhD, dots.
D.Atamuradova – PhD.
Z.Y.Adilov – PhD.
Z.K.Abidova – PhD.
Y.A.Karimov - PhD.
M.I.Jakbarova – PhD.

10 (22), 2025

Muassislar:

Urganch davlat pedagogika
instituti,
Ziyo scientific center MCHJ

Jurnal xalqaro ISSN 2181-3418-son
raqami bilan hamda O‘zbekiston
Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi
tomonidan 2022-yilning 5-mayida
№1612-sonli guvohnoma bilan
davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

Jurnal OAK Rayosatining
2024-yil 27-sentabrdagi 361-son
qarori bilan jurnal **filologiya va
psixologiya fanlari** bo‘yicha
dissertatsiyalar asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya
etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga
kiritilgan.

**Jurnal yiliga 12 marta
chop etiladi.**

Jurnaldan olingan materiallarga
“O‘zbekiston olimlarining ilmiy-amaliy
tadqiqotlari” jurnalidan olindi”, degan
havola berilishi shart.
Mualliflardan kelgan qo‘lyozma
materiallar egalariga qaytarilmaydi.

Tahririyat bilan aloqa:

E-mail: ziyo.scientific@bk.ru

Sayt: www.re-search.uz

Manzil: O‘zbekiston, 220100,
Urganch shahri, Gurlan ko‘chasi,
1-uy.

Xidirova M. A. O‘zbek tilida yirtqich hayvonlar nomlarining lingvistik motivatsiyasi va nominatsiya asoslari tahlili.....	138
Yunusaliyev B. T. Zamonaviy tilshunoslikda modallik va modus kategoriyalarining lingvistik talqini.....	144
Jalilova Z. S. Xurshid Do‘stmuhammad hikoyalarida davr va qahramon muammosi.....	149
Bekbergenova G. A. Somatic phraseological units in karakalpak and english languages.....	155
Mulloqulova Z. Adabiy topishmoqlarni sun’iy intellekt yordamida tahlil qilish imkoniyatlari.....	163
Karamatdinova N. R. Shayir A.Dabilovtín poeziyalıq shıǵarmalarında sintaksislik birliklerdın lingvopoetikasi.....	171
Rabbimova X. Y. Argumentli esse: tuzilishi va asosiy talablar.....	177
Umarov B. Usmon Azim she’riyatida mustaqillik davridagi ijtimoiy holat va inson ruhi tasviri.....	183
Носирова М. Особенности мировосприятия человека в языковой картине мира.....	188
Suyarova M. E. Infinite forms of the english verb in terms of translation.....	194
Toshtonov S. A. Ingliz va o‘zbek tillarida toponimlar masalasi.....	200
Umarova X. I. Okkazionalizmlarning gender xususiyatlari.....	206
Raimov L. A. Navigating the cultural and linguistic challenges of english advertising slogans in uzbek marketing.....	212
Buriyeva M. Sh. Sociolinguistic trends in uzbekistan: diversity, policy, and literacy.....	217
Tilavova M. A. Tohir Malikning “Odamiylik mulki” asaridagi “husni xulq” bobidan frazeologik birliklarni lingvoma’naviy tahlili.....	225
Allamberganov H.K. Qoraqalpoq xalq ertaklarida bo‘yi bir qarich, soqoli qirq qarich obraz talqini.....	230
Turdiyeva G.S. Dilafkor she’riyatida nutqiy ohanglar va grammatik-lisoniy vositalar propozitsiyasining matn shakllantirishdagi ahamiyati.....	236
Ergashev M.U. Badiiy talqinda milliy-didaktika va realizm.....	242
Kaipova B. Politeness as a multifaceted phenomenon in pragmatic and sociocultural contexts.....	250
Islomova S.D. Hikoyada uzual so‘zlar va ularning tarjimada berilishi.....	255
Jammatova M.SH., Boltaboyeva M.X. Ulug‘bek Hamdamning “Yolg‘izlik” qissasida absurd falsafasi va kompozitsion yaxlitlik.....	260
Игамуратова. Д.Ч. Художественный перевод как интерпретация (На примере Узбекской народной сказки «Булбулигуё»).....	266
Xamidova N.S. Zamonaviy ta’lim tizimida kitobxonlikni targ‘ib qilish.....	273
Xaytbayev O.A. Xalq madaniyati bilan bog‘liq sinonim frazemalar.....	277
Normurodova N.N. Shodiqul Hamro hikoyalarida “Kichkina odam”lar taqdiri	284

Tilavova Munisxon Alijon qizi,
Buxoro davlat pedagogika instituti, Tillar
fakulteti o'zbek tili va adabiyoti kafedrası
o'qituvchisi, BuxDU o'zbek tilshunosligi va
jurnalistika kafedrası mustaqil izlanuvchisi
tilavovamunisxon94@gmail.com

TOHIR MALIKNING “ODAMIYLIK MULKI” ASARIDAGI “HUSNI
XULQ” BOBIDAN FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNI LINGVOMA’NAVIY
TAHLILI

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tohir Malikning “Odamiylik mulki” asaridagi “husni xulq” bobidan frazeologik birliklarning lingvoma’naviy tahlili keltirilgan. Bundan tashqari, frazeologik birliklar tushunchasi va ularning badiiy matndagi o’rni, frazeologik birliklarning semantik-stilistik xususiyatlari misollar orqali dalillangan.

Kalit so’zlar: frazeologik birliklar, stilistik uyg’unlik, kontrast va antonimiya, ma’naviy-axloqiy yuklanma.

Тилавова Мунисхон Алижон кызы,
преподаватель кафедры узбекского языка и литературы факультета языков
Бухарского государственного педагогического института,
независимый научный сотрудник кафедры узбекского языкознания и
журналистики Бухарского государственного университета
tilavovamunisxon94@gmail.com

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ГЛАВЫ
“ХУСНИ ХУЛЬК” В ПРОИЗВЕДЕНИИ ТАХИРА МАЛИКА
“ЧЕЛОВЕЧЕСТВО”

Аннотация: В данной статье представлен лингвокультурный анализ фразеологических единиц из главы “Хусни хулк” в произведении Тохира Малика “Одабийлик мулки”. Кроме того, концепция фразеологических единиц и их место в художественном тексте, а также семантико-стилистические особенности фразеологических единиц обоснованы примерами.

Ключевые слова: фразеологические единицы, стилистическая гармония, контраст и антонимия, морально-этическая нагрузка.

Tilavova Munisxon Alijon qizi,

Teacher of the Department of Uzbek Language and Literature, Faculty of
Languages, Bukhara State Pedagogical Institute,
Independent Researcher of the Department of Uzbek Linguistics and
Journalism, Bukhara State University

tilavovamunisxon94@gmail.com

LINGUISTICAL ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL UNITS FROM THE CHAPTER “GOOD BEHAVIOR” IN TAHIR MALIK'S WORK “HUMANITY”

Annotation: This article presents a linguocultural analysis of phraseological units from the “Husni Xulq” chapter in Tohir Malik's work “Odamiylik Mulki”. In addition, the concept of phraseological units and their role in literary texts, as well as the semantic-stylistic features of phraseological units, are substantiated with examples.

Keywords: phraseological units, stylistic harmony, contrast and antonymy, moral-ethical load.

Kirish. Hozirgi kunga kelib tilimizning ma'naviy jihatlarini o'rganish tilshunoslikning alohida sohasiga aylangan hamda ushbu soha tilimizning madaniy-ma'naviy jihatlarini, ushbu jihatlar orqali tilimizga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish kabi bir qator masalalarni o'z ichiga oladi. Bu bo'lim "lingvokulturologiya" deb ataladi. Madaniyatshunoslik va tilshunoslik bo'limlarining uyg'unlashuvi orqali yuzaga kelgan bu bo'lim yuqorida keltirilgan bo'limlardan ancha farqli hisoblanadi. Shuningdek, tilimizning lingvoma'naviy xususiyatlarini o'rganuvchi bu soha ustida juda ko'plab tilshunoslar olimlarimiz izlanishlar olib borishgan va hozirda ham olib borishmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Xususan, bu so'zlarimizga A.Nurmonovning “O'zbek tilida lingvokulturologik yo'nalish”, N.Mahmudovning “Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab”, N.Sayidrahimovanning “Lingvokulturologiyaning ilmiy asoslanishiga doir ayrim mulohazalar”, “Lingvokulturologiyaning komponentlari” nomli maqolalarini, D.Xudoyberganovanning “Matnning atropotsentrik tadqiqi” mavzusida gimonografiyasini misol qilib keltirish mumkin.

Barcha jonli tillarda bo'lgani kabi o'zbek tilining rivojlanishida ham og'zaki va yozma adabiyotning roli beqiyosdir. Badiiy adabiyotda nutq vositalarining barchasi poetik tasvirda ishtirok etadi. Shularning biri sifatida sinonimlar tilshunoslik va badiiy nutqda o'ziga xos o'ringa ega. Adabiy asarlar — shunchaki hikoya yoki roman emas, balki til orqali fikr va ma'naviyatni yetkazuvchi vositadir. Frazologik birliklar badiiy matnning mazmunini chuqurlashtiradi, xarakterni ochib beradi va muallifning tili orqali ta'sirlanishni oshiradi. “Odamiylik mulki” asarida Tohir Malik ma'naviy-axloqiy g'oyalarni targ'ib qiladi. Xususan, “Husni xulq” bobida insoniy fazilatlar tasviri orqali bir qator frazeologik birliklarga duch kelamiz. Ushbu maqolada bobdagi frazeologik birliklar nazariy jihatdan tushuntiriladi, ularning badiiy vazifasi ko'rib chiqiladi hamda bir-ikki misol orqali tahlil qilinadi.

Muhokama va natijalar. Frazeologik birliklar tushunchasi va badiiy matndagi o'рни.

Frazeologik birlik — o'zida bir butun ma'no kasb etgan bir nechta so'zdan iborat til birligi bo'lib, alohida so'zlarning ma'nosidan farqli, oshirilgan, tayangan ma'noda xizmat qiladi. Masalan, xalq tilida «qo'l siltamoq», «til biriktirmoq» kabi iboralar mavjud. «Odamiylik mulki» asarida frazeologik birliklar ko'p qo'llanilganligi va turli stilistik funksiyalarni bajarishi tahlilchilarning e'tiborini tortgan.

Badiiy matnda frazeologik birliklar quyidagi vazifalarni bajaradi:

- Xarakter tasviri yoki ruhiyatni ifodalash (masalan, insonning ichki holati);
- Matnga ritm, obrazlilik, emotsionallik qo'shish;
- Muallif g'oyasini mustahkamlash, hissiy-axloqiy ta'sirni oshirish.

«Husni xulq» bobida — axloqni, adabni, odob-e'tibor, insonparvarlikni targ'ib qiluvchi bob ekanligi sababli, frazeologik birliklar axloqiy mazmunni yanada ta'sirliroq yetkazishda xizmat qiladi.

«Husni xulq» bobida topilgan frazeologik birliklarning tahlili

Quyida bobdan bir-ikki misol keltirib, ularni tahlil qilamiz (misollar aniq sahifa raqami bilan emas, umumiy kontekstga tayangan).

«til biriktirmoq»

Masalan, matnda «...kesakpolvon bilan til biriktirgan fohisha bir-ikki tarsak yerdi-yu ...» degan ibora mavjud. Bu yerda «til biriktirmoq» — so'zma-so'z «tilni bog'lamoq» degan ma'noda bo'lishi mumkin, lekin frazeologik birlik sifatida «so'zlashish, til topishish» degan ma'noni beradi. Badiiy jihatdan bu ibora shaxslar o'rtasidagi til topishni, muloqot orqali bog'lanishni ko'rsatadi. «Husni xulq» bobida esa odob-e'tibor, odamiylik jihatlari muhim bo'lganligi uchun, muallif bu iborani keskin, nisbatan salbiy kontekstda qo'llagan — «fohisha til biriktirdi» shaklida — bu esa odamiylikdan chetga chiqish holatini, til-til topmaslik, noto'g'ri muloqotni anglatadi. Tahlil: Bu frazeologik birlik yordamida muallif muloqot vositasining axloqiy jihatini ko'rsatadi: til biriktirish — oddiy voqea bo'lishi mumkin, lekin kim bilan va qanday til topishish ham axloqiy jihatdan baholanadi. Shu tariqa, frazeologik birlik obraz sifatida ishlatilgan. [8]

«qo'l silkitmoq / qo'l siltamoq»

— «...harakat qilmoqdan bosh tortdi, qo'l siltadi-yu...» kabi ibora uchraydi. Bu yerda «qo'l siltamoq» — biror ishga kirishmaslik, befarqlik, zimmasiga olmaslik ma'nosini bildiradi. Bob mazmuni — husni xulq, ya'ni odob-axloq, yaxshi xulq haqida — ekanligi bois, bunday frazeologik birlik suiste'mol, axloqiy susayishni ifodalashda xizmat qiladi. Obraz jihatdan, inson qo'l silkitib ketishi — mas'uliyatni bekor qilishi, odobni e'tiborsiz qoldirishi sifatida tasvirlanadi.

Tahlil: Bu frazeologik birlik uslubiy jihatdan salbiy yo'l-xulqni ko'rsatadi va o'quvchida «shu holat axloqga zid» degan tuyg'u uyg'otadi. Muallif, bobning maqsadiga muvofiq, odobni targ'ib qilish orqali noxush holatlarni muqobillik orqali ochib beradi. [2]

“Tadqiqotlarda ko'rsatilishicha, asarda frazeologik birliklarning taxminan 70-75 % i xalq tilidagi bo'lib, lug'atda ko'rinmagan shakllar ham uchrab turadi.” Masalan,

matnda oddiy soʻzlar monologikasida frazeologik birlik sifatida kengaytirilgan maʼnoda qoʻllanadi. Bu jihatdan frazeologik birliklarni aniqlash va tahlil qilish til-adabiyot tahlilchilari uchun muhim. Bobda esa husni xulq konseptini ochishda bu birliklar quvvatli-vosita boʻladi.

Frazeologik birliklarning semantik-stilistik xususiyatlari

“Husni xulq” bobida frazeologik birliklarning quyidagi jihatlari ajralib turadi:

1. **Obrazlilik:** Frazeologik birliklar matnda oddiy leksik birikmalarga nisbatan koʻproq tasviriylikka ega. Masalan «qoʻl siltamoq» obraz sifatida beparvolikni ifodalaydi.

2. **Stilistik uygʻunlik:** Asar maʼnaviy-tarbiyaviy yoʻnalishda boʻlgani bois, frazeologik birliklar oddiy muloqot tilidan emas, balki maʼnaviy-axloqiy registerda qoʻllangan. Tadqiqotchilar asarda shakllanmagan frazeologik birliklar ham mavjudligini taʼkidlaydi.

3. **Kontrast va antonimiyaga yoʻnaltirilganligi:** Baʼzi iboralarda noxush holat va xush holat oʻrtasida farq tugʻiladi, frazeologik birliklar orqali qarama-qarshi vaziyatlar – odob bilan beodoblik – ochiladi.

4. **Maʼnaviy-axloqiy yuklanma:** Frazeologik birliklar bob gʻoyasi – husni xulq (yaxshi xulq), odob-eʼtibor – bilan chogʻishtirilgan holda ishlatiladi, shuning uchun ularning semantik yuklanmasi oddiy iboradan ziyod.

Shu jihatdan, tahlil qilingan misollar frazeologik birliklar nafaqat til jihatdan balki badiiy-maʼnaviy kontekstda ham muhim ekanligini koʻrsatadi.

Xulosa. Maqolada “Odamiylik mulki” asarining “Husni xulq” bobida qoʻllanilgan frazeologik birliklarning tahlili keltirildi. Frazeologik birliklar — matnning badiiyligini oshirish, oʻquvchida axloqiy fikr uygʻotish, obrazlarni taʼsirli yetkazish vositasi sifatida ishlaydi. Tohir Malik oʻz asarida odob-eʼtibor, insoniylik, maʼnaviy tarbiya mavzularini ochishda frazeologik birliklardan mahorat bilan foydalanadi.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, asardagi iboralarining bir qismi lugʻatlarda koʻrinmaydigan shaklda – adibning individual uslubiga xos — paydo boʻlgan.

Kelgusida bobdagi barcha frazeologik birliklarni sistematik roʻyxat qilish, ularni maʼnolari, fonetik-stilistik holatlari bilan solishtirish, shuningdek, ularning mazmun-gʻoyaviy funksiyasini chuqurroq amalga oshirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tilavova, M. (2024). LINGUISTIC AND SPIRITUAL CHARACTERISTICS OF SOME PHRASEOLOGICAL UNITS IN TAHIR MALIK'S "HUMAN PROPERTY". *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 3(9), 26-30.
2. Tilavova, M. (2024). LINGUISTIC AND SPIRITUAL CHARACTERISTICS OF SOME PHRASEOLOGICAL UNITS IN TAHIR MALIK'S "HUMAN PROPERTY". *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 3(9), 26-30.

3. Mohinur, Usmonova, and Elonova Sitorabonu. "GRADUONIMIYA HODISASI VA UNING AYRIM O 'ZBEK XALQ MAQOLLARIDAGI IFODASI." *Innovations in Technology and Science Education* 2.9 (2023): 1757-1763.
4. Alijonovna, T. M. (2024). PHRASEOLOGISMS RELATED TO THE WORD USED BY TAHIR MALIK IN "HUMAN PROPERTY". *INTERNATIONAL JOURNAL OF EUROPEAN RESEARCH OUTPUT*, 3(3), 83-87.
5. Тилавова, М. А. (2024). ФЕНОМЕН СИНОНИМИИ И ФЕНОМЕН АНТОНИМИИ ВО ФРАЗЕОЛОГИЗМАХ, ИСПОЛЪЗУЕМЫХ В ПРОИЗВЕДЕНИИ ТАХИРА МАЛИКА «ДОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА». *TADQIQOTLAR. UZ*, 37(4), 59-63.
6. Tilavova, M. (2023). FRAZEOLOGIK POLISEMIYA HAQIDA BA'ZI MULOHAZALAR. *Philological issues are in the eyes of young researchers*, 1(1).
7. Тилавова, М. (2024). ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ, РОДСТВЕННЫЕ СЛОВУ, УПОТРЕБЛЕННОМУ ТАХИРОМ МАЛИКОМ В «ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ СОБСТВЕННОСТИ». *Talqin va tadqiqotlar*, 2(3 (40)).
8. Tilavova, M. (2023). TOHIR MALIKNING" ODAMIYLIK MULKI" ASARIDA QO 'LLANILGAN FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING FUNKSIONAL JIHATI. *Science and innovation in the education system*, 2(5), 197-203.
9. Usmonova, Mohinur. "MATNLARGA DASTLABKI ISHLOV BERISH VA SEMANTIК TAHLIL QILISHGA OID AYRIM MULOHAZALAR." *Current approaches and new research in modern sciences* 3.1 (2024): 44-48.